

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע קדושים תשע"ט

להיכן נעלם כלב בן יפונה?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

הוויכוח בין דוד, לצאצאי כלב בן יפנה בני שבט, העסיק אותנו כבר מפרשת פקודי תשע"ט. ננסה להבין על מה סמכו כלב וצאצאיו בתביעתם לקבל לפחות חלק מן המלכות. נראה, במבט ראשון, כי חלקם של יהושע וכלב בהתנגדותם לחטא המרגלים, היה שווה. שניהם עמדו בפרץ ושידרו מסר של אמונה בקב"ה. ננסה לבחון את הדברים יותר לעומק. יהושע היה נציגו של שבט אפרים, בנו הנבחר והמועדף של יוסף. מינויו כמחליפו של משה רבנו, הוא המשך ישיר לניצחונו המובהק של יוסף במאבק עם יהודה, מאבק שהחל בתחילת פרשת וישב, והגיע לסיומו הברור בסוף ספר בראשית. בפסוקים האחרונים של הספר, האחים, שהשתתפו במכירה, יראים מיוסף. הם חוזרים לקיום החלום הראשון: "ויילכו גם אֶחָיו וַיִּפְלוּ לְפָנָיו", וגם לסוף פרשת מקץ ולתחילת פרשת ויגש: "ויאמרו הֲנֵנוּ לְךָ לַעֲבָדִים" (בראשית נ' יח). יוסף הוא המפקד והוא האחראי גם על הפקידה: "ויאמר יוסף אל אֶחָיו אֲנִי מֵת וְאַלְקִים פָּקֵד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהַעֲלֶה אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב: וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֵד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלֶתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה" (שם כד-כה). יוסף - המשנה למלך מצרים ואחיו, יודעים כי גם החלום השני התקיים, שהרי עתה כל העולם משתחוה ליוסף. לכן, אין זה פלא כי יהושע, מצאצאי אפרים בן יוסף, הוא זה שנבחר להנחיל את הארץ המובטחת. כלב היה נציגו של שבט יהודה. כאמור בפרשת צו, חז"ל במסכת סוטה יצרו זהות בין כלב בן יפונה לכלב בן חצרון בן פרץ בן תמר ויהודה, שגם לו הובטחה ההנהגה בסוף ספר בראשית: "ויהודה אָתָּה יוֹדֵף אֶחָיִךְ יְדָד בְּעֶרְףְּ אֶיְבֹיֶךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ בְּנֵי אֶבְיָה: גִּיּוֹר אֶרְיָה הַיְהוּדָה..." (בראשית מ"ט ח-ט). בחירת יהושע וכלב למשלחת הנשיאים, הייתה חלק מההכנה לתפקיד החשוב. משה העדיף את יהושע וצייד אותו בברכה מיוחדת. כלב הבטיח את עצמו כשהגיע לבדו להתפלל על קברי אבות בחברון. כך מסבירה הגמרא בסוטה (דף לד ע"ב): "ויעלו בנגב ויבא עד חברון - ויבאו מבעי ליה!! (היה צריך להמשיך להשתמש בלשון רבים), אמר רבא: מלמד, שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתתח על קברי אבות, אמר לה: אבותי, בקְּשׂוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֲנַחַל מֵעֲצַת מַרְגְּלִים. יהושע כבר בקש משה עליו רחמים, שנאמר: ויקרא משה להושע בן נון יהושע, יה יושיעך מעצת מרגלים". לאחר חטא המרגלים מצאנו שתי התייחסויות בכתוב אליהם. בפרשת שלח הקב"ה נשבע: "וְאַוְלָם חַי אֲנִי ... כִּי כָל הָאֲנָשִׁים הָרְאִים אֶת כְּבֹדִי וְאֶת אֹתֹתַי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּמִצְרָיִם וּבְמִדְבָר ... וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: אִם יֵרְאוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָם וְכָל מְנַאֲצֵי לֹא יֵרְאוּ: וְעַבְדֵי כָלֵב עָקֹב הִיְתָה רוּחַ אֲחֵרֶת עִמּוֹ וַיִּמְלֵא אֲחֵרֵי וְהִבִּיאֹתָיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה וַיִּרְעוּ וַיִּרְשָׁנוּ" (במדבר י"ד כא-כד). ההבטחה נזכרת שוב בפרשת דברים שם היא נתונה גם ליהושע וגם לכלב: "וַיִּשְׁמַע יְקִיָּן אֶת קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצַף וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר: אִם יֵרְאֶה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדָּדוֹר הַרְעֵה הִנֵּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְתַת לְאַבְרָם: זֹאתִי כָלֵב בֶּן יִפְנֵה הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּרְשָׁה וְלֹא אֲשֶׁר מִלֵּא אֲחֵרֵי יְקִיָּן: הַיּוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון הֲעִמֵּד לְפָנָיִךְ הוּא יְבֹא שָׁמָּה אִתּוֹ חִזְקִי כִּי הוּא יַנְחִילָנָה אֶת יִשְׂרָאֵל" (דברים א' לד-לח). לעומת זה, בפרשת פנחס, רק יהושע נבחר להנהיג: "וַיֹּאמֶר יְקִיָּן אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת הַיּוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסָמְכָתָ אֶת יְדָי עָלָיו: ... וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעִיְנֵיהֶם: וְנִתְתַּמָּה מֵהוֹדֵף עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָל עַדְתְּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ... עַל פְּנֵי יִצְחָק וְעַל פְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ וְכָל הָעֵדָה" (במדבר פרק כ"ז יח-כא).

מה עם כלב? הוא לא אמור לקבל הנהגה?

כך גם בהתחלת ספר יהושע, רק יהושע קיבל את ההנהגה: "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עָבַד יְקִיָּן וַיֹּאמֶר יְקִיָּן אֶל הַיּוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון מְשִׁרְתַּת מֹשֶׁה לֵאמֹר: מֹשֶׁה עַבְדֵי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אֶתָּה וְכָל הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כָּל מְקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ פֶּה וְגִלְגָּל בּוֹ לָכֶם נִתְתָּיו כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל מֹשֶׁה: ... לֹא תִתְיַצֵּב אִישׁ לְפָנָיִךְ כִּי יִמֵּי חַיֶּיךָ כְּאֲשֶׁר הִיְתִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אֶרְפָּךְ וְלֹא אֶעֱזָבְךָ: חִזְק וְאַמֵץ כִּי אֶתָּה תִנְחִיל אֶת הָעָם הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָם לְתַת לָהֶם" (יהושע א' ו-י). להיכן נעלם כלב? על כך נדון, בע"ה, בשבוע הבא.

בינתיים נאחל לכל עם ישראל כי הכנסת והממשלה הבעל"ט ינסו, ולו במשהו, ללכת בדרכי משה רבנו, יהושע בן נון וכלב בן יפונה.

לע"נ הרב אשר וסרטייל ז"ל נלבייע טי בכסלו תשס"ט	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל נלבייע י"ג בחשוון תשע"ח	לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבייע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב אשור וסרטייל ז"ל נלבייע מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבייע י"ז בסיוון תשע"ד
לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלבייע ח' באייר תשע"ו	לע"נ הרב ראונו אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבייע ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ דוד צבי טרשנסקי ז"ל בנם של יצחק ונעמי ימין נלבייע כ"ח באייר	לע"נ גב' אסתר שמש ע"ה נלבייע כ' באב תשע"ז	לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבייע י' באייר תשע"א

לע"נ שמואל רוזנהק ז"ל, נלבייע ו' באייר תשע"ג
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל.

תביעת יו"ר עמותה בהתנדבות, לקבל החזרי הוצאות

'ארץ חמדה גזית' רמת גן / תשרי תשע"ה / תיק מס' 73141

דיינים: הרב אהרן כץ, הרב עדו רכניץ, הרב אהרן פלדמן

המקרה בקצרה: הנתבע והתובעים היו חברים בארגון התנדבותי. התיק אמנם נפתח על ידי התובעים, אולם, רובו של פסק הדין עסק בדרישות של הנתבע. הנתבע פרש מתפקידו בארגון, ודורש לקבל החזרי הוצאות כולל הצמדה בסך 13,473 ₪. במהלך הדיון הוא הודיע כי גילה בביתו סכום כסף של יותר מ-20,000 ₪ השייכים לעמותה והסכים להחזיר את מה שמעבר לסכום המגיע לו. לטענת התובעים לא מקובל בקרב מתנדבים כאלו לקבל החזרים על דלק וכדומה, ולכן שלושתם מחלו עליהם. כמו כן, ההוצאות שהוציא הנתבע מוגזמות. על חלק מההוצאות הם מסכימים לשלם במידה ויוגשו קבלות. לטענתם הוא לא זכאי להוצאות משפט משום שהתנהלותו לאחר פרישתו מהארגון עוררה את המחלוקת וגרמה להם נזקים והם מבקשים החזרי אגרה. למעשה, התובעים מסכימים לתת לנתבע לפני משורת הדין 4,000 ₪, שהם קצת יותר מסך הקבלות שהנתבע הציג על הוצאותיו. לטענת הנתבע המנהג שלו הוא לקבל את החזרים שמגיעים לו. כמו כן, כיון שלארגון לא היה משרד פעיל, היו לו הוצאות רבות עבור העבודה שביצע מביתו. יתירה מזו, בתמחור הפעילויות של הארגון הוא חישב גם החזרי ההוצאות. כמו כן, לקראת עזיבתו נאמר לו שיכין קבלות ויקבל את התשלומים. לדבריו, יש לקבל את גרסתו שהרי יכול היה לשתוק ולא להודות בכך שהוא מחזיק כסף של הארגון (מיגו).

פסק הדין: הנתבע רשאי להשאיר ברשותו 8,431 ₪ מתוך כספי העמותה המוחזקים בידי, וזאת כהחזר הוצאותיו.

נימוקים בקצרה:

א. מעמד הנתבע כ"יורד ברשות"

הנתבע הוציא בסמכות וברשות הוצאות לצורך הארגון, ולכן דינו כ"יורד ברשות" (שו"ע חו"מ שעה סעיפים ד-ה), ממילא הוא זכאי לתשלום עבור הוצאותיו, גם אם עבד בהתנדבות, אלא אם כן יש נסיבות הפוטרות את העמותה.

ב. מוחזקות הנתבע בכספי העמותה

הנתבע הודה כי הוא מחזיק בידיו סכומי כסף גדולים במזומן מכספי העמותה. בית הדין כתב כי הדבר מעורר תמיהה גדולה שסכומים גדולים מכספי העמותה מוחזקים בבית אחד המתנדבים, מבלי שהוא עצמו וקל וחומר אחרים, יודעים על כך. למרות זאת, יש לתובע דין של "משיב אבדה" שטענותיו מתקבלות ללא שבועה (כתובות יח ע"א ושו"ע חו"מ עה, ג). נתיבות המשפט (שם, סק"ג) סיכם דין זה וכתב: שאם נתבע אומר שיש לו כסף השיך לתובע, והתובע אומר לו שלא ידע על הכסף, הנתבע נאמן אפילו ללא שבועת היסת. כמו כן הנתבע נחשב למוחזק גם כאשר הוא מודה שהכספים אינם שלו (קצות החושן ד, א), ולכן יש לו דין של מוחזק לגבי תביעותיו, ועל התובעים להוכיח את טענותיהם.

ג. מנהג העמותות

המחלוקת העיקרית בין הצדדים היא, האם יש מנהג לגבי החזרי הוצאות בארגון. לטענת התובעים המנהג הוא שלא להחזיר הוצאות טלפון ודלק ולנתבע היתה תועלת ציבורית מהתנדבותו בארגון, ואילו הנתבע טען שמנהגו האישי היה לדרוש החזר הוצאות, ומכיון שלא היה לו משרד הוא השתמש במשאבים הפרטיים שלו. בנוסף, הוא הודיע שהוא מעוניין לקבל החזרים, והארגון החזיר הוצאות למתנדבים אחרים.

במידה ויש מנהג ברור, הוא מחייב את הצדדים (רמ"א חו"מ שלא, א), מנהגו הפרטי של הנתבע אינו משנה לעניין זה אלא אם כן הוא היה ידוע למעסיק בזמן ההעסקה (אגרות משה חו"מ א, עה).

ואכן בית הדין קיבל את הוכחות התובעים שמנהג עמותות כאלה שלא לתת החזרי הוצאות למתנדבים. אלא שעמותה זו שונה בכך שלא היה לה משרד מסודר, והמתנדבים עבדו מביתם ולכן הם זכאים להחזרים עבור הוצאות המושפעות מכך. אולם החזר הוצאות רכב אינו קשור להיעדרו של משרד, אלא שהנתבע לא דרש החזר על כך בזמן שהודיע כי הוא עוזב את העמותה.

לפיכך, הנתבע זכאי להחזרים עבור טלפון ותחבורה ציבורית, אך לא להחזרים על נסיעות ברכב פרטי, אלא עבור עלות אותה נסיעה בתחבורה ציבורית.

ד. שיהוי בהגשת התביעה

התובעים טענו שהנתבע אינו זכאי להחזר הוצאות, בגלל השיהוי בהגשת בקשת החזרים, הנתבע השיב כי במהלך פעילותו לא היה לו זמן לתבוע.

לפי ההלכה לא קיימת טענת התיישנות (במראה הבזק ז, קיא), אך, ניתן לשקול אם השיהוי מעיד על מחילה על כספי התביעה. במקרה שלנו, הנתבע העלה את דרישותיו בעבר. בנוסף, במקרה זה הוא נאמן בלי להביא ראיות משום שהוא מוחזק בכסף.

למעבר לפסק הדין המלא

לע"נ

מרים ריגלר ע"ה

רעייתו של ד"ר מיכאל ריגלר הי"ו
נלבי"ע אייר תשע"ח

לע"נ

רבי עקיב ז"ל

בן אברהם ועיישה וחנה
בת יעיש ושמחה סבג

לע"נ

חיים משה בן

קוקה יהודית כהן ז"ל
נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה

לע"נ

סוזי בת עליזה

כהן ז"ל
נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

חמדת החינוך

הרב יוני לביא, מנהל מוקד "חברים מקשיבים" לנוער
(טל: 54-5000-1599 בכל ערב, ובאתר: makshivim.org.il)
ופעיל ב'לב אבות' - קו יעוץ להורי מתבגרים
(טל': 02-9973232 ובאינטרנט levavot.org.il)

שאלת השואה

השואה האיומה היתה אירוע מטלטל וחריג גם בתוך ההיסטוריה רגשית של העם היהודי, ובחייה של מדינת ישראל הצעירה היא נחשבת לאתוס מכונן. כאנשים דתיים ומאמינים ההתמודדות איתה קשה במיוחד. הרוע המזעזע והבלתי נתפס שהתגלה בעולמו של הקב"ה, כמו גם השאלה המהדהדת כיצד מי שהוא טוב ורחום איפשר לדבר נורא כזה להתרחש, מטילות צל כבד על כל יהודי המשתדל לחיות באמונתו. ולמרות כל זה, ומבלי להתחמק מהתמודדות ישירה עם השאלה, אני רוצה להעז ולטעון **ששאלת האלוקים בשואה היא השאלה המשנית.**

היא מסיטה את העיסוק מן השאלה החשובה והרוולנטית יותר והיא **'שאלת האדם' – איפה היה 'האדם' בשואה!?!** כיצד ייתכן שבלב ליבה של היבשת התרבותית ביותר בעולם התרחש הפשע הנורא בתולדות האנושות? היכן היו כל מדינות אירופה ה'נאורות' בעת שאזרחיהן היהודים נלקחו להשמדה בעוד אחרות סוגרות את שעריהן בפני הניצולים ושולחות אותם בחזרה ליפול ברשתו של השטן? היכן היו מדינות ארה"ב ובריטניה ששיגרו אלפי גיחות הפצצה לעבר מטרות גרמניות אך נמנעו מלהפציץ אפילו פעם אחת את מסילות הברזל שהובילו רכבות עמוסות ביהודים למחנות המוות? מה פשר השתיקה הרועמת של 'דת האהבה והחסד' ונציגיה בוותיקן, שלא נקפו אצבע כדי להציל רבבות נשים וילדים שנלקחו אל סופם המר בתאי הגזים? האם הנטייה האנושית לבחוש ולהתחפר בעומקי שאלת הצדק האלוקי בשואה אינה מחפה על החשש מהתמודדות עם השאלה הנוקבת יותר – איפה היה האדם בשואה!?!

מהשמים או מן הארץ

התופעה של גלגול העיניים והטחת חיצו הביקורת אל-על מתרחשת לא פעם גם במישור הפרטי. עם יותר מידי צרות ואסונות בחיים אדם מתמודד בדרך של 'העבר אל', ומפנה את ההאשמה ליושב במרומים – 'למה, אלוקים?! למה עשית לי את זה!?!', בעוד שיתכן שאחד מגדולי מחזיקי מניות האשמה הוא האדם עצמו. תאונות דרכים אינן גזירה משמים. גם פשע מאורגן, אלימות ופגיעה של אדם בזולתו אינן מונחתות מפי עליון. טרור ומלחמות אינם שונים מהם. כולם נובעים מרוע ליבם, יצריהם והתפרצות תאוותיהם של בני האדם. רוב הסבל, הייסורים והמוות שמשתוללים בעולם, אינם תוצאה של רעידות אדמה הרסניות, גלי צונאמי סוחפים או התנגשות מטאוריטים מהחלל בכדור הארץ. הם תוצאה של אכזריותו של האדם שמנצל, בוז, אונס, משפיל והורג את זולתו. ההפנמה של התובנה הזו היא קשה ומפחידה, אך גם טמונה בה בשורה עצומה. הכוח להשחית ולהרוס כמו גם הכוח לתקן ולבנות נמצאים בידינו, בני האדם. מה נבחר לעשות עם הכוח שלנו?

העם הבלתי מובן

ובכל זאת לא נתחמק גם משאלת האלוקים בשואה. צעד חיוני ראשון הוא לחדד ולהבהיר מה בעצם השאלה, מה בדיוק הנקודה שמטרידה אותנו. הרי אם לא היה מדובר בשישה מיליון אלא בשלושה, השאלה עדיין היתה קיימת במלוא חריפותה. כך גם אם זה היה מיליון אחד של גברים, נשים ותינוקות שהומתו על לא עוול בכפם. ומה לגבי חצי מיליון? ומה אלף? וחמש מאות? ומה לגבי תינוק אחד קטן השוכב במחלקה האונקולוגית כשהוא מחובר לצינוריות וכל גופו דקור וכואב? האם שם לא היתה מזדקרת השאלה הנוקבת? אם כן, בעצם מה שמטריד אותנו היא **שאיננו מבינים כיצד הקב"ה מנהל את עולמו**. מדוע הוא עושה דברים שנראים לנו לא הגיוניים ולא צודקים. אך האמת היא **שלא רק את הדברים הרעים אנחנו לא מבינים**. גם את **הדברים הטובים**. המחשה קטנה: שני האירועים הבאים התרחשו אי-אז בהיסטוריה. הראשון הוא השמדה אכזרית של מיליוני בניו של עם בעודו עומד נדהם וחסר אונים. השני הוא שאותו עם שהיה מפוזר בכל קצווי תבל מצליח לחזור למולדתו העתיקה ולכונן בה מדינה מדהימה וחזקה ולנצח מיליוני אויבים העדיפים עליו במספר ובנשק. לו היינו שואלים היסטוריון או בייקטיבי ונטול פניות: **כמה זמן חלף בין שני האירועים?** הוא ידבר על **כמה מאות שנים** לכל הפחות! ומה אם נאמר לו שמדובר בעם היהודי ועברו בסך הכול **שלוש שנים** מהשואה האיומה ועד הקמת המדינה!?! זה פשוט בלתי נתפס, מנוגד לכל חוקי ההיסטוריה ומעיד על דבר אחד: **אין לנו שום הבנה בדרך בה מתנהל העם הזה**. ברע כמו גם בטוב. אלוקים מוביל אותנו לצלוח את ההיסטוריה בדרך חתחתים שמעבר להבנה האנושית. אנחנו דומים לאדם המציץ חטופות דרך חור המנעול ומנסה לתפוס את הסיטואציה המורכבת המתרחשת בחדר. זה ילדותי. מגוחך. בלתי אפשרי. **תפקידנו אינו לשאול למה יש רע בעולם אלא להילחם בו**. לא לגרום יותר ממנו בעצמנו, ובוודאי שלא לחלל את זכרם של קדושים השואה על ידי חיפוש צידוקים לאלוקים בכך שנאשים את אותם טהורים בחטא כזה או אחר שבגללו התגלגל עליהם האסון הזה.

האם תלמידי ישראל מחמיצים את השואה!?!

עשרות אלפי בני נוער מישראל, תלמידי בתי ספר וחניכי תנועות הנוער, יוצאים מידי שנה למסע מיוחד לפולין. המטרה הרשמית היא "חיזוק השייכות הלאומית והזיקה להיסטוריה ולמורשת", לצד "לימוד לקחים אוניברסליים". צעירים רבים שחוזרים משם אכן מספרים על חוויה מרגשת ומטלטלת שהותירה בהם רושם עמוק. את המשלחת מוביל מדריך מוסמך לצד מורים ומחנכים מכל בתי הספר, שכולם עברו השתלמות והכוונה לכך בידי ושמ".

עד כאן הכול נשמע מצוין. וכי יש דבר חשוב יותר מאשר להעצים אצל בני הנוער, אלו שעוד שנה ילבשו את מדי צה"ל, את החיבור למורשתם ולזהות שלהם כיהודים? הרי מסע כזה הוא הזדמנות פז לחזק ולהעצים אותם כחיילים וכאזרחים נאמנים המחוברים לעמם ולעצמם.

הבעיה היא שהאופן בו זה נעשה כיום מעורר תהיות כבידות משקל. מחנכים שחזרו מן ההשתלמות האחרונה שהסתיימה רק לפני שבוע מספרים על קו הסברה המוטה באופן חריף לצד אחד ונותן למסע ציביון מסוים וחד-מימדי: מאוד מאוד אוניברסאלי ומעט מאוד יהודי. במילים אחרות: לו הארמנים או הרואנדים היו מקימים "ייד ושם" משלהם כדי להנציח את השמדת העם שלהם - בדיוק ככה זה היה נראה. העובדה שאנחנו יהודים תופסת מקום זניח בסיפור והמשמעות שלה שולית למדי.

האם "והיא שעמדה" עוד רלוונטי?

המרצה המרכזי שעמד לפני מאות המחנכים הגדיר את המטרה כך: "שואה היתה לא רק ליהודים. היו עוד שואות לפנינו לעמים אחרים, והיו עוד הרבה אחריה. המסע הזה צריך להעצים בתוכנו את ההומניזם, הרגישות לזר ולשונה (כשעל המסך מוקרנת תמונה של מסתננים מדרום תל-אביב ושל שירה בנקי, שנרצחה במצעד הגאווה) ומלחמה בגזענות ובשנאה. אתה נוסע לפולין קודם כל כבן-אדם ורק אחר-כך כיהודי...". לשאלה שניקרה במוחם של חלק מן המשתתפים 'האם הגרמנים רצחו את סבתא שלי בטרבלניקה סתם כי היא הייתה 'בן-אדם' או מפני שהיא היתה 'יהודיה'?", לא נשמעה תשובה ברורה. יתירה מזאת, שוב ושוב הודגש שיש להקפיד להימנע מלטפח אצל התלמידים את התחושה שיש שינאה מושרשת בעולם כנגדנו. "זו פרנויה שבנויה על מגלומניה", כלשונו המלומדת של אחד המרצים, או כמו שסיפר חברו שכאשר הוא יושב בליל הסדר עם ילדיו והם מגיעים למילות ההגדה "שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והקב"ה מצילנו מידם" הוא עוצר ומבהיר להם שהמשפט הזה כבר אינו רלוונטי עוד. "היום אנחנו חיים בעידן חדש. אין סיבה לטפח אצל ילדים פחדי שווא וחרדות...".

החיים או המוות

רוב הזמן עוסקת ההשתלמות של המחנכים מלווי המסע במוותם של יהודי אירופה. באמצעי ההשמדה השונים ובשיטת חיסול הראיות, בדמותם של הפושעים הנאציים ובתנאים החיים האיומים שהיו במחנות הריכוז. מעט מאוד עוסקים בחיים היהודיים שלפני השואה, באוצרות הרוח והתרבות המדהימים שהצטברו באלף שנות יהדות אירופה, ובגילויי הרוח והאמונה המופלאים של יהודים במהלך השואה עצמה. וכאן שואל הבן: נכון, ייתכן שעבור תלמידים רבים, יותר אטרקטיבי זה לעסוק בתאי הגזים ובצעדות המוות מאשר בחיים היהודיים המפוארים שנכחדו בהם, אבל האם זה לא בדיוק כמו לקחת ספר של 800 עמודים ולפתוח אותו בדיוק בעמוד האחרון רק כדי לקרוא את הסוף?!

חשוב להעיר שלמרות התעסקות מורחבת בנושאים טכניים, שחלקם שוליים למדי, סוגיות יסוד לא זכו כלל להתייחסות. במשך דקות ארוכות הוצגה משנה מסודרת ומדיניות ברורה מפי בעלי ניסיון בסוגיה כמו "הפסקות שירותים" - מה לעשות כשתלמידים צריכים לעשות את צרכיהם באמצע נסיעה באוטובוס. אך סוגיה כמו "האמונה בעקבות השואה", שאלת יסוד עבור אלפי תלמידים דתיים וחילונים, זכתה להתעלמות מופגנת במשך ארבעה ימים (!), למעט איזכור בודד ושטחי אחד.

ישנם מכוני מחקר והנצחה שכן נותנים למסע משמעות יהודית יותר ואף מוסיפים לו פן אמוני ("שם עולם" וכדו'), אך המונופול הממלכתי על הובלת הנושא מצוי בידי "יד ושם" והוא זה שנותן את הטון ומעצב את המסע של עשרות אלפי תלמידים, מורים וחיללים מידי שנה. כשהם יחזרו משם יש חשש כבד שהם ישאו איתם מטען שיהיה בו הרבה ידע על השמדת היהודים ועל סכנת הגזענות אך מעט מאוד חיבור לזהות היהודית והלאומית שלהם.

רק לפני מספר שבועות רעשה הארץ מההתבטאות האומללה של סגן הרמטכ"ל שהמסר שהיה לו לומר לאומה ביום השואה הוא שתפשש במעשיה ותעשה חשבון נפש מפני "תהליכים מעוררי חלחלה שהתרחשו באירופה בכלל ובגרמניה בפרט, אז לפני 70, 80 ו-90 שנה, ויש להם עדות להם כאן בקרבנו כיום".

איפה הוא למד את זה? כיצד התעצבה אצלו השקפה כה עקומה על הלקח של השואה?

מאות המחנכים שהשתתפו בהשתלמות בשבוע שעבר קיבלו את התשובה הברורה: הוא ספג את זה ביד-ושם.

שׁוֹ"ת בְּמִרְאֵה הַבְּזֶק

(מתוך ח"ה)

Firenze, Italy

פירנצה, איטליה

אייר תשנ"ט

הקמת חלקות-קבורה בין עצים

שאלה

עיריית העיר הקצתה שטח חדש לבית-הקברות היהודי למאה השנים הבאות או עד שיבולע המוות לנצח. השטח נרחב ופרושים בו עצי זית עתיקים. מטעמי איכות הסביבה אין ברצונה של העירייה לברא את העצים ולפנות את השטח, על מנת לא להשאיר קרחה בתוך הנוף. בשטח המיועד פזורים חללים נרחבים שניתן להשתמש בהם על מנת לבנות חלקות קברים שלא מתחת לעצים ממש.

1. האם הכרח לברא את העצים בחלקות שיועדו לקבר;

2. האם אפשר לארגן את השטח בחלקות קבורה קטנות?

תשובה

1. אין כל הכרח לברא את העצים בחלקות שיועדו לקבר¹, אלא אם כן הם מאהילים בענפיהם על שטח מחוץ לבית-הקברות (ובתוך בית-הקברות הם מאהילים על הקבר) באופן שקשה לכהנים להיזהר מללכת תחתיהם, כי אז רצוי לכרות אותם עם שרשם, או להעבירם למקומות שבהם לא יאהילו מעל קברים, או לפחות לקצוץ הענפים היוצאים אל חוץ לבית-הקברות².

2. אפשר לארגן את הקברים בחלקות קטנות בין האילנות, אם אמנם גודרים את השטח שהוקצה לבית-הקברות³, וחשוב שיעשה הדבר בצורה יפה ומכובדת⁴.
3. הקמת גדר סביב שטח מסוים וקבורה פעם אחת בשטח המגודר, מקדשים את השטח כולו⁵. לפני קניית הקרקע צריך לומר שהקניה היא כדי ש"יבולע המות לנצח" (כדי לא ליתן פתחון פה...). ומנהגים שונים נהגו בעת ההקצאה: מתחילים באמירת כמה מזמורי תהלים, כגון ד' המזמורים הראשונים, אח"כ – "ויהי נועם", "יושב בסתר", פרשת הקטורת והברייתא דקטרת (ת"ר פטום הקטורת כיצד...) והפסוקים שאחר הקטורת עד "קדמוניות" ו"אנא בכח". בהרבה קהילות נהגו שאח"כ החברה קדישא (ולפחות עשרה אנשים) מקיפים את השטח כולו שבע פעמים (מתחילים מקרן-מזרחית דרומית והולכים לימין, כלומר לקרן הצפונית-מזרחית). בכל הקפה אומרים "ויהי נועם", "יושב בסתר" ו"אנא בכח", ואחרי ז' ההקפות אומרים את שם העיר בפסוקים המתחילים באותיותיו ממזמור קיט וכן "קרע שטן" על אותה הדרך. בקהילות שונות נהוגים אמירת תפילות ופסוקים נוספים, נהרא נהרא ופשטיה (בירושלם עיה"ק ושאר הערים העתיקות בא"י לא נהגו בהקפות אלה)⁶.

¹ אדרבה, מובא ב"גשר החיים" (ח"א פכ"ז סוף אות א) שברוב הקהילות בחו"ל נוטעים לכתחילה אילנות יפים בבית-הקברות, לכבוד המתים. ואמנם המנהג בעיירות העתיקות בא"י - ירושלם, צפת, טבריה וחברון - שלא לנטוע אילנות בבית-הקברות (והביא שם דברי הרב א"י הכהן קוק ב"דעת כהן" סי' ריד), שהוא משום זהירות מטומאה, כדאיתא במשנה אהלות פי"ח מ"ג. ואין לבטל מנהג אלא אם כן יש בית-דין גדול ממנו בחכמה ובמנין להתירו, אך אין חובה לעקור אילנות קיימים. ועיין עוד בתשובה הקודמת.

² "כל בו על אבילות" (פ"ג סי' א הערה 9).

³ כדי להימלט מן הבעיה של טומאה לכהנים בהליכה תחת האילנות.

⁴ וכתב "גשר החיים" (שם), שאמנם אין נוהגים לבנות קברים מפוארים מאד מאז שחרב בית-המקדש, אך אנו מצווים להדר את בית-הקברות בנקיון ובכבוד, ושיהיו הקברים מסודרים שורות שורות וכדו'.

⁵ "דעת כהן" (סי' רא). ולגבי עצם ההקדשה - אם הוא משום איסור הנאה או משום קלות ראש - ראה בהרחבה ב"גשר החיים" (ח"ב פי"ד אותיות ח-ט).

⁶ "גשר החיים" (ח"א פכ"ז אות יא).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

מתפללים לרפואתם השלימה של:

אליעזר יוסף בן חנה ליבא מאיר בן דינה ציפורה נתנאל אילן בן שיינא ציפורה יוסף (יוסי) בן חנה שרה בת שולמית רוחמה רחל בת שושנה יפה בת רחל יענטע נחמה צביה בת שושנה בריינא	ניר רפאל בן רחל ברכה רועי משה אלחנן בן גינה דבֿרה יאיר מנחם בן יהודית חנה רפאל ישי בן צפורה פייגא איילת חן בת שולמית דוד חיים בן סרח מאירה בת אסתר ליליאן בת פורטונה	יהודה בן חיה אסתר דוד חיים בן רסה Rassa יוסף בן רחל חלילי נתנאל בן שרה זהבה יוסף בן סרח נעמי בת אסתר רבקה רינה בת גרונה נתנה ברכה בת מרים רחל
בתוך שאר חולי עם ישראל		